

بلاغت تصویر

محمود فتوحی

انتشارات سخن، ۱۳۸۶

- کتاب بلاغت تصویر در ۷ فصل ارائه شده است:
- ماهیت تصویر شعری - کلیات تعاریف، طبقه‌بندی‌ها
- تصویر جهان حس - کلاسیسم
- تصویر جهان احساس - رمانتیسم
- تصویر جهان جان - سمبولیسم
- تصویر جهان رؤیا و ناخودآگاه - سوررئالیسم
- تصویر برای تصویر - ایماژیسم
- شعر بی‌نقاب

نویسنده در بخشی از پیشگفتار به این نکته اشاره می‌کند که تحلیل تصویر و چگونگی روند تحول تصویرپردازی در تاریخ شعر فارسی، نیاز به برنامه‌ای جدی دارد تا براساس آن به دستگاه بلاغی گسترده و متنوعی دست یافت و با تکیه بر آن فرآیند دگرگونی خلاقیت هنری در زبان شعر را بهتر و روشن‌تر به تجزیه و تحلیل کشید.

وی در این کتاب می‌کوشد فن تصویرگری در سبک‌های شعری را بررسی و تفاوت مبانی و اصول آنها را آشکارتر کند و در این راستا، بحث را بر مدار سبک‌های شعری فارسی و مطابقت آنها با مکتب‌های ادبی اروپایی نهاده است. در هر بخش پس از بحث در رابطه با معانی سبک شعری از ماهیت تصویر در آن سبک، کارکرد تصویر و مبانی معرفتی آن و جایگاهش در بافت شعر سخن به میان آورده است. نویسنده تلاش دارد مفهوم برخی اصطلاحات بلاغی را با تکیه بر دیدگاه‌های موجود روشن‌تر کند.

خواننده در روند مطالعه‌ی کتاب درمی‌یابد که مبانی معرفتی و زیبایی‌شناسیک تصویر در هر سبک از اساس با دیگر سبک‌ها متفاوت است. به نظر نویسنده مراد از مبانی معرفتی، فلسفه‌ی هستی‌شناسیک و شیوه‌ی نگارش به جهان و اشیاء و روش تخیل است. بی‌تردید نوع جهان‌نگری در هر یک از سبک‌های هنری، شیوه‌ی نگاه هنرمند به جهان و اشیاء و نیز روش خلاقیت و تصویرگری او را شکل می‌دهد.

نویسنده در هر فصل بخشی را به بررسی جایگاه تصویر در بافت شعر اختصاص داده است. این نکته گفتنی است که در کتاب حاضر بافت به آن مفهوم گسترده‌ای که در نظریه‌های ادبی معاصر مطرح می‌شود مورد نظر نیست. تنها بررسی تناسب میان تصویرها با هم و جایگاه آنها در کلیت شعر یا آثار شاعر محدود می‌شود. ممکن است به نظر خواننده این پرسش مطرح شود که آیا سبک‌های شعری فارسی با مکتب‌های غربی قابل مقایسه و تطبیق است؟ به نظر نویسنده برخی با اصرار هر گونه انطباقی را انکار می‌کنند. وی به یکسانی مطلق سبک‌های هنری ایرانی با شیوه‌های هنری اروپایی قائل نیست، اما معتقد است که وجود شباهت‌های فراوان میان تجربه‌های شعر فارسی و ملت‌های دیگر را نمی‌توان منکر شد. بنابراین وی به بررسی تطبیقی مبانی مکتب غربی با ادبیات فارسی پرداخته است، زیرا اعتقاد دارد که:

اولاً برای هر یک از مکتب‌های هنری می‌بایست دو ساحت جداگانه در نظر گرفت، یکی جنبه‌ی عام و انسانی و دیگری صورت علمی و تاریخی آن. دوم اینکه امروزه اصطلاحات مکتب‌های ادبی در سراسر جهان متداول شده و برای همه‌ی ملل آشنا است. به عبارتی منتقدان و ادبای کشورهای مختلف از اصطلاحات و اصول مکتب‌های کلاسیسم، رئالیسم، سمبولیسم، ایماژیسم و سوررئالیسم و... بهره می‌گیرند، بررسی تصویرهای شعر فارسی براساس نظریه‌های ادبی جهانی راه را برای جهانی شدن معیارهای نقد ادبی هموارتر می‌کند.

نکته‌ی دیگری که فتوحی به آن اشاره می‌کند موضوع غلبه‌ی نظریه‌پردازی بر خلاقیت در روزگار مدرن است. و هر چه از عهد باستان به دوران جدید می‌آیم دیده می‌شود که آفرینش شعری و پیدایش مکاتب از ناخودآگاهی به سوی عمل خودآگاه پیش می‌آیند. کتاب با فهرست‌ها، نمایه و منابع فارسی و عربی همراه شده است.